

ידידי טנטן / מרים ילן-שטקליס

מתוך: "שיר הגדי", הוצאת דביר

מתוך "מחרוזת", פרקי ספרות, מדריך למורה, חלק ב', תשל"ז

על השיר

השיר הוא מונולוג המושם בפיו של ילד כבן 3-4; מתבטאת בו תופעה המוכרת לעוסקים בגיל הרך: ילד ממציא לו דמות דמיונית הממלאת תפקיד חשוב בחיי הנפש שלו. בשיר שלנו מהווה דמות זו מעין חבר קרוב, המופיע ופועל על-פי רצונו של הילד: לעיתים הוא "הגיבור", לו מייחס דני תכונות שבחסרון הוא מכיר, ומאידך לעיתים הוא "הילד הרע" האשם במעשים שעליהם נמתחה ביקורת מצד המבוגרים.¹ את קיומה של הדמות שומר דני בסוד. הידיעה שרק הוא מכיר את טנטן גורמת לו סיפוק רב. זוהי כנראה, אחת הדרכים שבהן מפצה ילד בגיל זה את עצמו על רגשות התלות במבוגרים ועל רגשות חוסר-האונים שלו כלפיהם. בדרך זו הוא גם יוצר מערכת יחסים שרק הוא שליט עליה.

כאמור, ניתן לשער, כי הילד המדבר בשיר הוא כבן ארבע, אולם - הילד הקורא הוא כבן 8-9. המרחק בגיל עשוי להיות למכשול, מכיוון שקיימת אפשרות שהקורא יראה את השיר כילדותי מדי. מאידך, קריאת השיר יכולה אולי לסייע לחלק מהילדים להבין במשהו את עצמם ואת הדרכים שבהן הם מתמודדים כיום (או התמודדו כשהיו בגיל הרך) עם רגשות מודחים ועם תכונות ומעשים שלא כל-כך נראים להם או לסובבים אותם.

על מבנה השיר

השיר "טנטן" בנוי בצורה מעגלית: הילד דני מציג את טנטן, מבליט את סודיות קיומו, מונה את תכונותיו "הטובות" ו"הרעות", מזכיר את העובדה המעציבה, שהמבוגרים מאשימים אותו, את דני, במעשיו "הרעים" של טנטן - וחוזר לנקודת ההתחלה: קטנותו וסודיותו של טנטן. תכונות אלו מקבלות, בסופו של השיר, משמעות חדשה: זה "מסביר" מדוע גוערים בדני על "חטאיו" של טנטן.

הלשון

"טנטן" כתוב בלשון תקנית ופשוטה; משפטים קצרים, אוצר מילים בסיסי ומילים החוזרות על עצמן. החזרה על אותן מילים אופיינית לסגנונו של ילד בגיל הרך. היא גם עוזרת למספר בשיר להדגיש נקודות

¹ ראה: הוראה טיפולית מאת דבורה קובובי, הוצאת בית הספר לחינוך. במיוחד עמ' 64-65; 134-135. עניין זה נדון גם במדריך ל"הילד הרע".

חשובות לו. למשל: "קטן - קטן - קטן" שבבית הראשון. מילה זו, החוזרת שלוש פעמים, מדגישה עד כמה קטן טנטן. בבית הרביעי, החזרה המשולשת על המילה "אינו", מדגישה את "גבורתו" של טנטן.

על הוראת השיר

בזכות ההבדל בגילים מבין הילד הקורא את הסיטואציה טוב יותר מדני, ועובדה זו יכולה לשמש בסיס לפעילויות שונות הקשורות בזכרונות העבר של הילד ולהשוואה עם נקודות ראות בתקופות שונות בחייו. במהלך הקריאה והעיון בשיר כמו זה, ייתכן שהתלמידים ייזכרו בבעיות שמעיקות עליהם באשר ליחסיהם עם הוריהם, עם בני משפחתם וכו' ללא טיפול מתאים, עלולה הזכרת נושאים כאלה להשפיע בכיוון של החמרת הלחץ על הילדים. אם כן, חשוב שהמורה תעקוב אחר המתרחש אצל תלמידיה, על מנת שתוכל לעזור להם בכיוון של הרפיית המתח. זאת - תוך כדי עבודה כללית של הכיתה על השיר או עבודה אינדיבידואלית המתנהלת תוך כדי מגע הדוק עם המורה. בכל מקרה, כדאי להיזהר ולשמור על מידה של טאקט על מנת שלא לחדור בצורה גסה ואולי מסוכנת מדי - לעולמם הפרטי של הילדים.

נושאים אפשריים של מוקדי דיון

א. טנטן הוא יצור דמיוני. כדאי שהילד יבחין ברמזי השיר לכך:

"הוא אוכל מצלחתי... ואיש עוד לא ראה אותו... והוא נחבא בכף ידי", ייתכן, שתלמידים בכיתה ינסו להסביר את מהותו של טנטן בדרך קונקרטי: טנטן הוא צל, הוא בובה וכו'. לכן חשוב שהמורה תברר, באיזו מידה הבינו תלמידיה את השיר ותיזום פעולות כדי להבהיר להם נקודה זו. למשל: תציע להם להמחזי את השיר. במהלך ההמחזה יתברר, שילד אחד בלבד משחק בהצגה ואותו ילד הוא המתאר, כיצד נוהג דני כדני וכיצד הוא נוהג, כשהוא חש כאילו טנטן מבצע דברים המיוחסים לו (לדני) או כאילו טנטן מדבר אתו. אפשר לשים לב לתכונותיו המיוחדות של טנטן ולקשר ביניהן לבין הילד המספר - לעובדה שדני מנסה להשליך על טנטן אותן תכונות ומעשים שבהם הוא מתבייש ועם זה מייחס לו את תכונות "הגיבור", כפי שהוא היה רוצה להיות. בקשר לכך כדאי לשים לב לבעיית הפחד המתגלית בייחוד בלילה. אחד משבחיו של שמשון בשיר זה הוא, שאינו פוחד לישון בלי אור. נקודת אבחנה נוספת היא יחסו של דני לבעלי החיים, כפי שהוא נראה בשיר: הילד פוחד ומציק; פוחד מעכבר ומושך לחתול בזנבו.

כדאי להדגיש את העובדה, **שקיומו של טנטן נשמר בסוד מן המבוגרים**. הסיבות לכך הן אולי שסוד זה משמש לדני אמצעי לחוש שהוא עולה במשהו על המבוגרים, שיש לו טריטוריה שהיא כולה שלו. ייתכן גם, שהוא מרגיש שהמבוגרים לא יאמינו לו, או שהוא פוחד ש"יקחו לו אותו" וכד'. המורה יכולה להראות לתלמידיה, אפשרויות אלו ולא לחכות דווקא שהתלמידים עצמם יציעו אותן.

ב. טנטן מוצג בשיר כידיד ומתיאורו **אפשר להסיק, כיצד מבין דני מהו ידיד**. לפני קריאת השיר אפשר לבקש מהילדים לספר, מהו בעיניהם ידיד, ולהשוות את מה שאמרו, לתיאורו של הידיד, כפי שהוא משתקף בשיר זה. ילדים שקראו את "בילי" לנורית זרחי, יכולים להשוות את תפיסת הידיד בשני השירים הללו.

אפשר להציע לילדים לכתוב, או לצייר, על הנושא "החבר שהייתי רוצה שיהיה לי" או "חבר דמיוני שלי".

ג. מדוע זקוק הילד לחבר דמיוני – נוסף על החברים הממשיים שבוודאי ישנם לו, ונוסף על המבוגרים אשר סביבו, באילו תנאים "נולד" החבר הדמיוני ומה הם תנאי "הולדתו". ייתכן שילדים יסבירו מדוע צריך הילד להסביר את המציאות בדרכו שלו, ללא התחשבות בחוקים הנחשבים למקובלים.

להלן רשימת שירים נוספים, שעניינם – הילד בין דרישות המציאות לבין הרגשותיו הפנימיות. נושא זה הוא רבגוני והקורא ישים לב לגישתו השונה של כל שיר אל הבעיה.

1. אני אוהב לשרוק ברחוב – מתוך ספר בשם זה, לנורית זרחי, הוצאת מסדה. הילד נוהג כרצונו ואל אכפת לו, מה שאומרים עליו ברחוב.

2. דודו – א.א. מילן, תרגום יעקב אורלנד, מתוך "אנחנו שנינו", הוצאת "מחברות לספרות", עמ' 25-27. מזכיר בתוכנו את "ידידי טנטן".

3. הילד הרע – מאת לאה גולדברג, מתוך "צריך קטן", עמ' 30-31, הוצאת ספרית פועלים

4. הילדה אילת – מאת קדיה מולודובסקי, מתוך "פתחו את השער", תרגום אלתרמן, הוצאת הקיבוץ המאוחד, עמ' 7-13. הילדה נקרעת בין עולם דימיונותיה לבין חובותיה בבית, עד שעולם הדמיון משתלט עליה כליל.